

СОЦИАЛНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПОТРЕБАТА НА ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ

Даниел Петров Полихронов, Мариела Василева Андреева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София, България

SOCIO-PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE USE OF PSYCHOACTIVE SUBSTANCES IN A PANDEMIC

Daniel Petrov Polihronov, Mariela Vasileva Andreeva
Sofia University „St. Kliment Ohridski“, Sofia, Bulgaria

** Изследванията са финансирани от средствата, отпуснати целево от държавния бюджет на СУ „Св. Кл. Охридски“ за научни изследвания за 2021 г. по проект №80-10-58/22.03.2021 г. „Социални и педагогически аспекти на проблема за употребата на психоактивни вещества“.*

Abstract: The problem of the socio-pedagogical aspects of the problem of the use of psychoactive substances in a pandemic is interpreted on the basis of an empirical study. The article presents the results of an anonymous online survey conducted jointly by Assistant Professor Dr. Daniel Polihronov and student Mariela Andreeva – a student in the master’s program „Pedagogy of deviant behavior“ at the Faculty of Pedagogy at Sofia University „St. Kliment Ohridski“ within the project „Social and pedagogical aspects of the problem of the use of psychoactive substances“. The primary data processing was performed by Mariela Andreeva, and the analysis and interpretation of the data in the article were written by Daniel Polihronov.

Keywords: psychoactive substance, socio-pedagogical aspects, social isolation, pandemic

Пандемията, причинена от глобалното разпространение на коронавируса COVID-19, има безспорно отражение върху социалния живот на всички граждани. Последниците, до които тя води, са свързани както с лични, така и с обществени разходи. Това е повод тя да бъде определена като значим обществен проблем в световен мащаб. „Наложените ограничителни мерки в областта на общественото здраве, които са необходими за ограничаване на предаването на вируса, оказаха въздействие върху всички области на живота, включително употребата на наркотици, пазарите на наркотици и изпълнението на мерки за противодействие на явлението „наркотици“ в областите на правоприлагането, здравеопазването и социалното дело“¹.

Прегледът на състоянието на научните изследвания за употребата на психоактивни вещества в условията на пандемия в България показва недостиг на емпирични изследвания. В периода м. април – м. юни 2021 г. беше проведено анонимно онлайн анкетно проучване за степента на употреба на психоактивни вещества в условията на пандемия, причинена от разпространението на коронавируса COVID-19. В проведеното емпирично изследване вземат участие 153 респонденти. Целевата група са млади хора (до 35-годишна възраст). Общият брой респонденти обхваща и подсилваща извадка от ученици във втория гимназиален етап и студенти от Факултета по педагогика на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, обучавани в ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“. Окончателният брой участващи респонденти се основава на принципа на отзовалите се и върнали попълнени анкетни карти.

Извадката е разнородна. Разпределението на респондентите е следното:

- По отношение на възрастта: под 18 г. – 25 (16,3%); между 18 и 25 г. – 79 (51,6%); между 25 и 40 г. – 31 (20,3%); над 41 г. – 18 (11,8%). Извадката включва и непълнолетни респонденти (16,3%). Преобладават респондентите на възраст между 18 и 25 години.
- По отношение на пола преобладават респондентите от женски пол – 113 (73,9%). Мъжете са 39 (25,5%). Един респондент не се идентифицира пополово.
- По отношение на образованието най-голяма част от респондентите са със средно образование – 71 (46,4%). С висше образование са 57 (37,3%) от респондентите. Преждевременно напусналите училище респонденти са 25 (16,3%), като от тях: с основно образование са 24 (15,7%), а без образование – 1 (0,7%).

- По отношение на населеното място, в което живеят респондентите: 57 (37,3%) посочват, че живеят в малък град; 51 (33,3%) – в столицата; 23 (15%) – в село и 22 (14,4%) – в голям град.
- По отношение на трудовата заетост преобладават респондентите със статус „учащ“ – 83 (54,2%). Работещите са 51 (33,3%). Безработните са 19 (12,42%), като от тях 8 (5,2%) са изгубили работата си в резултат от наложените мерки на правителството за ограничаване на разпространението на коронавируса.

Отражението на пандемията върху личния социален живот се осъзнава от преобладаващата част от респондентите, взели участие в анкетното проучване. Категорични, че тя се е отразила върху социалния им живот, са 61 (39,9%) от анкетираните, а 45 (29,4%) са на мнение „по-скоро да“. Не могат да преценят 14 (9,2%) от респондентите. Според 24 (15,7%) души тя по-скоро не се е отразила, а 9 (5,9%) от респондентите отговарят с „категорично не“.

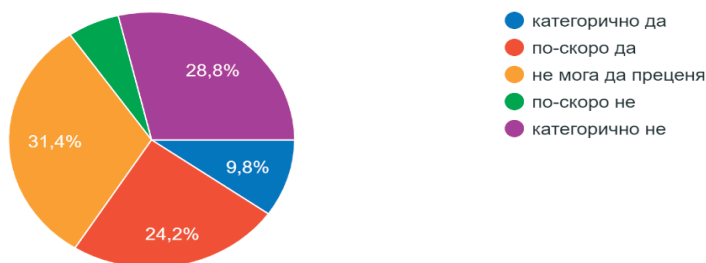
Отговорите на респондентите за отражението на пандемията върху социалния живот на хората може да бъдат открити в две насоки:

- Повече от половината от респондентите намират, че ситуацията за стресова. На въпроса „Смятате ли, че социалната изолация (и като цяло пандемията) е стресова?“ 77 (50,3%) от респондентите посочват „категорично да“; 41 (26,8%) – „по-скоро да“; 13 (8,5%) – „не мога да преценя“, 15 (9,8%) – „по-скоро не“, а 7 (4,6%) – „категорично не“.
- Разнопосочни са отговорите на респондентите по отношение на това дали пандемията е причина за самота, депресия или притеснение: „категорично да“ – 37 (24,2%); „по-скоро да“ – 39 (25,5%); „не мога да преценя“ – 16 (10,5%); „по-скоро не“ – 36 (23,5%); „категорично не“ – 25 (16,3%).

Широкият спектър от емоции и чувства, предизвикани от социалната изолация, наложена като мярка за ограничаване на разпространението от коронавируса, логично води до предположението, че в условията на пандемия провокира и/или увеличава употребата на психоактивни вещества – стимуланти (кафе, кола, енергийни храни и напитки и др.); никотинови изделия (цигари, наргилета, вейпове и др.); алкохолни напитки; лекарствени продукти без лекарско предписание (успокоителни, антидепресанти и др.); канабис и марихуана; инхаланти (аерозоли, лепила, попърс, балони с райски газ и др.) и други наркотични вещества (опиати, стимуланти, халюциногени и др.).

Категорични, че социалната изолация е причина за предизвикване на употребата на психоактивни вещества като цяло, са 15 (9,8%) от изследваните лица. Отговор „по-скоро да“ посочват 37 (24,2%). Не могат да преценят 48 (31,4%). Анкетираните лица, които не откриват пряка връзка между социалната изолация и употребата на психоактивни вещества въобще, са: 9 (5,9%), посочили отговор „по-скоро не“ и 44 (28,8%), отговорили „категорично не“ (диаграма 1).

13. Смятате ли, че по време на пандемията се е увеличила употребата на психоактивни вещества?
153 отговора

Диаграма 1. Смятате ли, че по време на пандемията се е увеличила употребата на психоактивни вещества?

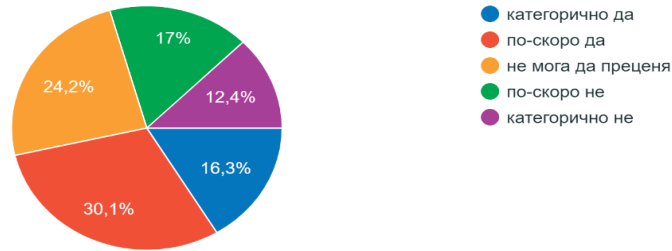
По-голяма категоричност в отговорите на респондентите се открива по отношение на влиянието на пандемията върху употребата на психоактивни вещества от младите хора. На въпроса „Смятате ли, че пандемията би оказала пагубно влияние върху младите, като ги насочва към употребата на психоактивни вещества?“ отговорите на респондентите (диаграма 2) са следните: „категорично да“ – 25 (16,3%); „по-скоро да“ – 46 (30,1%); „не мога да преценя“ – 37 (24,2%); „по-скоро не“ – 26 (17%); „категорично не“ – 19 (12,4%).

Причината за по-голямата категоричност в отговорите на респондентите е свързана с възрастовите особености и сензитивността в развитието на юношите. Те са „уязвими по отношение на социалните въз-

действия, имат нисък толеранс и стават зависими при по-ниски дози, отколкото възрастните“ [1].

16. Смятате ли, че пандемията би оказала пагубно влияние върху младите, като ги насочва към употреба на психоактивни вещества?

153 отговора

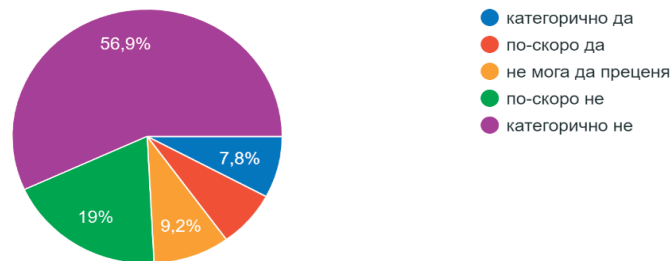

Диаграма 2. Смятате ли, че пандемията би оказала пагубно влияние върху младите, като ги насочва към употреба на психоактивни вещества?

Саморефлексия за увеличена лична употреба на психоактивни вещества поради социалната изолация имат 12 (7,8%) от респондентите, а 11 (7,2%) отговарят „по-скоро да“. Лицата, които не могат да преценят са 14 (9,2%). Преобладаващата част от респондентите не откриват пряка връзка между социалната изолация и личната употреба на психоактивни вещества – 29 (19%) посочват отговор „по-скоро не“, а 87 (56,9%) – „категорично не“ (диаграма 3).

10. Мислите ли, че социалната изолация може да Ви накара да прибегнете към употребата на психоактивни вещества?

153 отговора

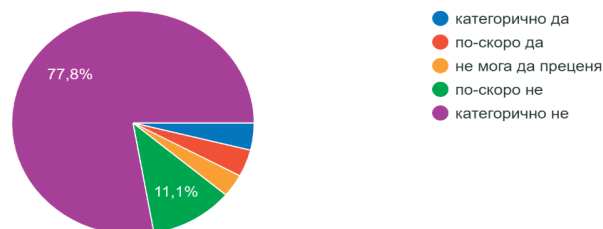

Диаграма 3. Мислите ли, че социалната изолация може да Ви накара да прибегнете към употребата на психоактивни вещества?

Анкетираните лица, които избират да управляват чувствата и емоциите си в условията на пандемия чрез употреба на психоактивни вещества, са сравнително малък процент – 6 (3,9%) посочват отговора „категорично да“ и 6 (3,9%) – „по-скоро да“. Не могат да преценят 5 (3,3%) от респондентите. Преобладаващата част от респондентите не употребяват психоактивни вещества с цел изпитване на различни емоции по време на пандемия – 17 (11,1%) посочват отговор „по-скоро не“ и 119 (77,8%) – „категорично не“ (диаграма 4).

12. Употребявали ли сте други психоактивни вещества по време на пандемията с цел изпитване на различни емоции?

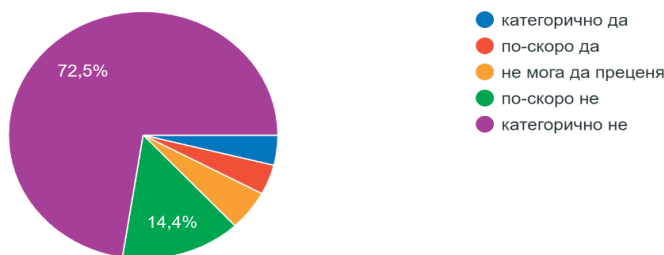
153 отговора

Диаграма 4. Употребявали ли сте други психоактивни вещества по време на пандемията с цел изпитване на различни емоции?

Преобладаващата част от респондентите не усещат чувство за пристрастяване към психоактивно вещество по време на социалната изолация – 111 (72,5%) отговарят „категорично не“, а 22 (14,4%) – „по-скоро не“. Не могат да преценят 8 (5,2%) от анкетираните лица. Отговорите „категорично да“ и „по-скоро да“ са избрани от по 6-ма (3,9%) респонденти (диаграма 5).

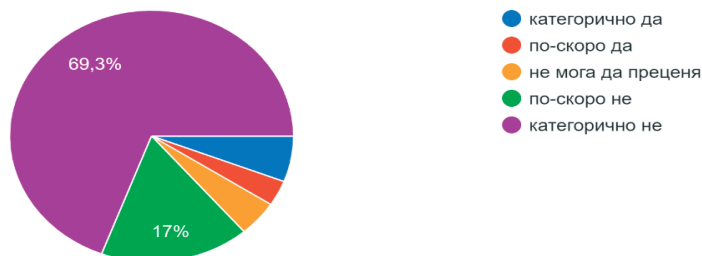
14. Усетихте ли чувство за пристрастяване към някое от психоактивните вещества по време на социалната изолация?
153 отговора

Диаграма 5. Усетихте ли чувство за пристрастяване към някое от психоактивните вещества по време на социалната изолация?

Преобладаващата част от респондентите посочват, че не биха се съгласили ако приятел им предложи да употребят заедно психоактивно вещество за бягство от стресовото ежедневие на пандемичната обстановка в страната (диаграма 6). Отговорът „категорично не“ се избира от 106 (69,3%) от анкетираните лица, а „по-скоро не“ – от 26 (17%). Не могат да преценят 7 (4,6%) респонденти. Категорични в положителния си отговор са 9 (5,9%) от участниците в анкетното проучване, а 5 (3,3%) отговарят „по-скоро да“.

15. Бихте ли се съгласили, ако приятел ви предложи да употребите заедно психоактивно вещество, за да избягате от стресовото ежедневие на социалната изолация?
153 отговора

Диаграма 6. Бихте ли се съгласили, ако приятел ви предложи да употребите заедно психоактивно вещество, за да избягате от стресовото ежедневие на социалната изолация?

Логично следва въпросът „Кои са конкретните обстоятелства, провокирали респондентите да започнат или да увеличат употребата на психоактивни вещества в условията на пандемия?“. Сред отговорите на респондентите са: социална изолация, липса на социални дейности и контакти – 12 (7,84%); самота, скука – 5 (3,27%); стрес – 4 (2,61%); интерес, разнообразяване на ежедневието, сексуални развлечения – 4 (2,61%); депресия – 2 (1,30%); загуба на работа и безработица – 2 (1,30%); притеснение – 1 (0,65%); напрежение – 1 (0,65%); умора – 1 (0,65%); страх – 1 (0,65%); паник атаки – 1 (0,65%); проблеми – 1 (0,65%). Преобладаващата част от респондентите – 109 (71,24%), посочват отговори като „не“, „нищо“, „не зная“, „не мога да отговоря“, „не употребявам“ или избягват отговора на въпроса със символи и емотикони. Конкретни причини за увеличаване на употребата на психоактивни вещества в условията на пандемия посочват 33 (21,57%) от анкетираните лица. В отговорите на 15 (9,80%) от респондентите се забелязва увеличаване на употребата на „легални“ психоактивни вещества – кафе, цигари, енергийни напитки, вейпове.

Специфичните рискови фактори за употребата на психоактивни вещества по време на пандемия може да бъдат обособени в две групи:

- Вътрешноличностни, свързани с емоционалната нестабилност, провокирана от несигурността на индивида, попаднал в социална изолация и широкият спектър от емоции и чувства, които изпитва – самота, депресия, притеснение, напрежение, умора, стрес, страх, паник атаки.

- Социални фактори, които имат отношение към употребата на психоактивни вещества в условията на пандемия, са: липса на социални дейности и контакти, както и загубата на работа и безработицата.

Върху основата на наличните теоретичните и емпиричните изследвания, свързани с тенденциите и развитията в употребата на психоактивни вещества, може да се направи изводът, че „всяко намаление на употребата на наркотици, наблюдавано през първоначалните ограничителни мерки, бързо изчезва след облекчаването на мерките за социално дистанциране“².

References:

1. Manasieva, T., V. Marinova. Programi za preventsiya po indikatsiya za detsa v risk ot razvivane na zavisimost kam psihoaktivni veshtestva, Sbornik ot Yubiley na nauchna konferentsiya na FP kam YuZU „N. Rilski“, Blagoevgrad, 2010, str. 359.

(Endnotes)

1. Evropeyski tsentar za monitoring na narkotitsi i narkomani, 2020 g., „Evropeyski doklad za narkotitsite 2020: Klyuchovi aspekti“, Sluzhba za publikatsii na Evropeyskia sayuz, Lyuksemburg. Str. 6.
2. Evropeyski tsentar za monitoring na narkotitsite i narkomaniite, 2021 g., „Evropeyski doklad za narkotitsite 2021: Tendentsii i razvitia“, Sluzhba za publikatsii na Evropeyskia sayuz, Lyuksemburg. Str. 10